

(pugó, PUÇA) *Empuadora, empuar, empuat, V. puà Empudegament, empudegar, empudegassar, empudeir, empudentir, V. pudir Empuignes, -ignar, V. pugnar (PUNY) Empugonar, V. puça Empuis, V. puix Empujar, V. pujar (PUIG) Empulinar, V. polir⁵ Empultrè, V. polina Empuntar, empuntegar, V. punta (PUNT) Empunyadura, empunyar, empunyat, empunyegar, empunyidura, V. puny Empuriolar, V. polioll Empurpurar, V. porpra*

EMUL, pres del ll. *emulus* 'el qui prova d'imitar o igualar un altre', 'rival, èmul'. □ 1.ª doc.: 1839; en la forma *emulo* (que llavors no era castellanisme, sinó llatínisme) s'havia usat més o menys des d'abans: 1452, *AlcM*; 1695, *Lacav.*, etc.

DERIV.: *Emular* [1839, *Lab.*], ll. *aemulari* id. (de la mateixa família que *imitari* i *imago* en llatí); *emulació* [1695, *Lacav.*]; *emulador*.

EMULSIÓ, 'líquid d'aspecte lletós, amb certes partícules insolubles en suspensió', derivat savi del ll. *emülgere* (participi *emulsus*) 'munyir', per l'aspecte de les emulsions. □ 1.ª doc.: 1839, *Lab.*

DERIV.: *Emulsionar* [1868, *SLitCosta*]. *Emulsiu* [id.]. *Emulsor*. *Emulsina* [id.]. *Emulgent* [1575, *OPou*].

Emundació, V. mundar

EMUNTORI, derivat savi del ll. *emungere* 'mocar, llevar els mocs'. □ 1.ª doc.: [f. S. xv, *Cauliac*; 1868, *SLitCosta*]. *Emunció* [1868].

EN, prep., del ll. *in* 'en', 'dins (de)'. □ 1.ª doc.: orígens (p. ex. ja en les *Hom.*, 1v1: «*en* aquella glòria s'iam portats, davant lo fil de la Verge»).³⁵

L'estudi històric d'aquesta preposició pertany per enter a la gramàtica i per tant no afegirem res. Faig només dues excepcions, a favor de construccions desateses. Quan ha d'anar seguida d'una proposició enunciativa encapçalada per *que* —cas en què molt generalment s'omet del tot la preposició— bastants antics hi combinaven *ço*, construcció freqüent sobretot en Lluç: «lo rey honrà més lo Leupart que la Onça, *en ço* que li féu plus plasant sgart», «me meravell fortment com podien haver desplaer *en ço* que la divina volentat volch auçure lo donzell», *Merav.* (*NCl.* II, 132; III, 60; encara III, 33, etc.).

En ser que es converteix en una locució adverbial (relatiu de sentit temporal), amb el valor inicial 'tot seguit que', però generalment atenuat fins a fer-ne un equivalent, poc més emfàtic, de *quan*. S'usa sobretot a Mallorca (*BDLC* VII, 105) i encara més en terres valencianes, especialment les del Migdia i el Nord; el seu paper fortament gramaticalitzat ha fet que, pronunciant-se negligentment, soni només *en-sé* (amb *r* emmudida, contra la norma valenciana): «se pòsen a riure *ense* qu'els ho dihuen», «*ense* que no tenim lo que volém mos ham de contentar en lo que mos donen», «els Pixavins valencians / son molt fins *ense*⁶⁰

que volen, / pero quant no 'ls té a conte ---», *MGadea* (*T. del Xè* I, 113, 69, 181; més 37, 377, 394; II, 139); «i *ense* que ix la gentada de la església, / esclata en cants i dances l'alegría», *GaGirona* (*Seidia*, 24).

EN o NE, adverbi i pronom, del ll. *inde* 'd'allí'. □ 1.ª doc.: orígens. P. ex. en les *Homilies*: «Cell qui dóna almosna a sson proxme fa bé --- e Déus redrà-lls-*en* bo gadardó», «nós devem puxular Nostre S., ab pregs e ab oracions --- entró a N. S. *ne* prena mercé per lo puxoule ---» (f^o2r2, 4v9).

Altrament l'estudi històric d'aquesta partícula pertany a la gramàtica, i ací no ens en farem més eco, una vegada feta memòria que l'evolució fonètica fou la corresponent a un element enclític o proclític, a través de *enne* (amb la regular assimilació), *ene*, sincoada dins les combinacions fraseològiques, en part com a *en*, en part com a *ne*. És sabut que en les llengües de França predominà molt més (o del tot) el resultat *en*, a Itàlia *ne*; i que en castellà *ende* o *end* (cf. *DCEC* II, 265-6, s. v. *ende*), força viu a l'Edat Mitjana, anà essent cada cop més limitat en el seu ús fins a desaparèixer des de fi de l'Edat Mitjana; però la forma *en* es mantingué bastant a tot Aragó, i fins avui encara a l'Alt Aragó i a la franja limítrofa del català, de Nord a Sud (fins al xurro d'Énguera: «no te'n vaigés» p. ex.).

CPT.: Com a tal hem de mirar segurament la preposició gascona i aragonesa *enta* 'cap a', 'a', pertanyent també al català de Ribagorça. No crec que hàgim de vacillar a veure-hi un resultat de la combinació *INDE AD*, pròpiament 'des d'allí a' sentit afeblit després fins a convertir-se en un equivalent, una mica més emfàtic, de 'a'. En català extrem-occidental en tenim algun testimoni des del S. XII, sigui ben bé en la forma moderna o en la variant llatinitzant *inta*, *inta ad*: «ego Ugo Gaufrido magister milicie Templi et A. de Torroja, cum consilio aliorum fratrum, emprestamus uno auzberga et unas braoneras, et suas barbadoras e son gant *inta ad vos*, don P. de Podio-Viride, en tali conveniencia que ---», en una donació de 1164 dels Templers de Corbins a Pere de Puigverd (*RevBiblgCat.* VI, 16).

Encara més que cat. occid. és mot de l'arag. medieval, on abunda moltíssim: en els *Furs* del S. XIII, en el ms. aragonès del *Libro de Alexandre*, en la *Cròn.* de San Juan de la Peña, etc., p. ex. en aquesta: «los christianos que de dita batalla o persecució podieron escapar, se derramaron et fueron *enta* las fuerças de las montanyas de Sobrarbe» (ed. Xmnz. de Embún, 1876, p. 18.4f.; també 20.12, 12.4f i passim). Semblantment en gascò, on és més freqüent que a Aragó que, al costat de la forma plena *enta*, n'apareguí una de reduïda a *ta*. Allà s'estén a tota la zona des de la Vall d'Aran fins al Bearn i el Gers. En la documentació hi abunda ja des del S. XIII, p. ex. «los Ossalés sien --- recebutz en la ciutat de Lascaá --- si *enta* lor fugiran», doc. de 1243 (*Cart. d'Ossau* A, 49.38; igualment en el B, 260 i passim); en lloc d'això, en certes zones gascones trobem variants més pròximes a